

BESLUIT.

Het dekreet tot afschaffing van meerdere beschouwende kloosters in de Oostenrijkse Nederlanden op 17 Maart 1783, stelde na een bestaan van meer dan drie eeuwen, een einde aan het kartuizerconvent O.L.Vrôuw van Gratie.Het gebeurde niet onverwacht(1).

Op 28 November 1781 waren de kartuizerklooster van deze streek op bevel, verenigd geworden in een zelfstandige congregatie, met als hoofd een Visitator generalis, de prior van Brussel Jan Baptist Luyckx (2).

Geen jaar later,in Mei 1782 begon men de kloosterinboedel te inventoriëren.Maar niet enkel van staatswege was de opheffing voorbereid.De atmosfeer in de Zuid-Nederlandse conventen was zo ontmoedigend dat de monniken zelf bij de aartsbisschop van Mechelen een aanvraag indienden tot secularisatie (3).

In deze omstandigheden zou de suppressie van de Brusselse kartuis zonder hinder verlopen.Even na 5 Mei 1783 nam de gevolmachtigde commissaris P.Cuylen bezit van het klooster en werd aan de monniken een maand tijd toegemeten om huisvesting te zoeken (4).Op

1. Voor meerdere gegevens cfr. LAENEN,J.,Etude sur la suppression... in Ann.de l'Ac.Roy.d'Arch.de Belg.,5de reeks,VII,1905,344-418.

2. ARA,Comité de la Caisse de Religion,n.3 : "...le prieur de la chartreuse de Bruxelles qui fut élu visiteur général dans la congrégation que les couvens supprimés tinrent..."

3. J.LAENEN,a.c;,364.

4. ARA,Com.Caisse Rel.,Instructions aux Commissaires.

30 Juni waren de gebouwen door de monniken ontruimd (1) en kon een aanvang gemaakt worden met de verkoop van het roerend goed. Het meubilair kreeg een beurt op 9 Juli 1783 (2). Meer kostbare zaken, als edelsteen en edelmetaal, schilderijen en boeken, kregen na een schifting hun bestemming. Van de kerkbenodigdheden werden gewaden en vastwerk aan sommige parochiën geschonken, terwijl het overige zilveren gerei in de Munt gesmolten werd (3). In 1787 werden de gebouwen verkocht, uitgezonderd de kerk, die dat jaar weer toegankelijk was voor het publiek.

Aan de monniken zelf werd een pensioen uitbetaald. Tijdens de Brabantse omwenteling kwamen zij zelfs terug in het bezit van meerdere eigendomstitels ; maar deze moesten zij in Juli 1792 terug afstaan (4). Hoewel toen de tijd gunstig was voor het herstel van de kloosters, zouden zij zich hiervoor niet inspannen. In een brief, geschreven vanuit de kartuis van Zeelhem, gispte men dit tekort aan ijver bij prior Luyckx (5). Waarschijnlijk van dit oordeel op de hoogte gebracht, drukten de kloosterlingen van de Brusselse kartuis enkele maanden later de wens uit zich terug te verenigen (6). Deze wens zou echter nooit verwezenlijkt worden.

1. ARA, Com. Caisse Rel., nr. 170.

2. Ibid., nr. 52.

3. Ibid., nr. 61.

4. ARA, Kerk. arch., 11558.

5. ARA, Conseil des Finances, nr. 185 : Brief van 2 Augustus 1793.

6. Ibidem.

Men was immers ook verre van het doorzettingsvermogen der initiatores van Scheut in de XVde eeuw en van de zin voor Ordetraditie, die de eerste generatie van de Brusselse kartuizers begeesterde. Het was de pieteit voor het verleden en de zorg om de verwezenlijkingen van de vorige generaties over te maken aan de komende geslachten, die ten grondslag lag van een belangwekkende historische arbeid. De intellectuele bedrijvigheid van de XVIIde eeuw is des te merkwaardiger omdat zij moest veroverd worden tegen de misopvattingen in over de verhouding van studie en kartuizerleven.

Het bronnenmateriaal, dat door de belangstelling van de monniken voor hun eigen kloostergeschiedenis bewaard bleef, maakte het dan ook mogelijk een blik te werpen op hun leven door de eeuwen heen.

Het initiatief om een kartuizerconvent op te richten nabij het genadeoord van Scheut ging uit van de stad Brussel. Deze had hierbij niet alleen op het oog het bedevaartplaatsje groter luister bij te brengen, maar zocht ook enigzins haar eigen voordeel. Dit kwam sterk tot uiting bij de veertien voorwaarden die zij stelde aan de kartuizerorde. Het waren waarborgen voor de economische belangen van Brussel. Het begin was eerder armoedig : een schrale dotatie en een voorlopig lemen gebouwencomplex was alles wat de kartuizers vonden, toen zij in 1456 te Scheut aankwamen. Daarbij moest men afrekenen met de eisen van het Anderlechtse kapittel, die een volledige afhankelijkheid vorderden. Pas als dit geschil in der minne geregeld was, kon men het klooster Onze Lieve Vrouw van Gratie als gevestigd beschouwen. Toen ook konden de monniken zich inspan-

nen om een gunstiger economische staat te verwerven. Men stelde alle pogingen in het werk om het vaste inkomen ~~xx~~ te verhogen door aankoop van gronden, renten en door een rationeler uitbating van landbouwbedrijven. Giften moesten voorzien in de monniksdotaties. Eveneens waren het schenkingen, die de kosten van een nieuwbouw moesten dekken. Hoewel die nooit ontbraken heeft de realisatie van het kloosterplan meer dan een eeuw aangesleept. De nieuwe kartuis, die naar het traditionele plan was opgevat, telde een grote pand waarrond vierentwintig cellen gebouwd waren en een kleine pand, die door de gemeenschappelijke gebouwen omringd was. Het moet een niet onaardig complex geweest zijn. Vorstelrijke weldoeners hadden er aan gehouden in de kartuis een of ander pronkstuk te plaatsen, zodat het uitzicht, ondanks het jaarlijkse deficit, eerder rijk moet geweest zijn.

Volgens de voorwaarden van de stad mocht het klooster nooit meer dan twintig monniken tellen. Dit aantal werd nooit bereikt. Maar het ontbrak evenmin aan roepingen. Zij kwamen uit het meest verscheiden midden : priesters, fraters van het Gemene Leven, universitair geschoolden en hogere of lagere burgerij. Door de stichting van een Bonenfanteninstituut voor arme jongens, kwam zelfs hieruit een roeping voort. Hierdoor stond de kartuis open voor tal van invloeden. Er is studielijver merkbaar naast een meer burgerlijke atmosfeer, die gaarne aanknoopt bij levenswijze van hun hoge gasten en weldoeners. Reeds bij de intrede kan men merken hoe sommige jonge kloosterlingen op enig comfort bedacht zijn. Door deze openheid voor de buitenwereld bleef ook het humanisme niet vreemd voor de monniken van Scheut. Erasmus zou er ten andere geen onbekende zijn. Sommige

monniken zouden verder gaan en de Lutherse leer aankleven.

De chaotische toestand in de Nederlanden hadden ook een weerslag op het convent van Scheut. De geestesverwarring verminderde tijdelijk de roepingen. Prior Christiaan Noutz, in 1565 zou trachten het peil terug omhoog te helpen. Misschien zou hij hierin geslaagd zijn zow de beeldenstorm het klooster niet grondig verwoest had. Nu bleef voor de monniken slecht de vestrooing en de ballingschap over. De zes jaren, die daarop verliepen, waren voor deze kartuizergemeenschap heilloos. Sommigen hadden van de omstandigheden gebruik gemaakt om zich enige zelfstandigheid te veroorloven en de betrekkingen met de prior te verbreken, anderen waren overleden. In die toestand was het een zeer gehavende communautiteit die voor de taak van de wederopbouw gesteld werd. De voorzichtigheid eiste een nieuwbouw binnen de stadswallen. Deze kon verwezenlijkt worden dank zij een Spaans kartuizer, de Procurator generalis van de orde, die bij zijn landgenoten geld inzamelde. Hoewel deze Procurator als prior van ~~Brussel~~ Brussel alle sympathie bij de conventuales verloor door zijn verstrekkende ambitie, hij had de mogelijkheid geschapen voor een heropleven van het oude convent. De nieuw aankomende generatie zou de vroegere traditie waardig zijn. Hun intellectuele bekommernis was een hereaanpassen van de eeuwenoude monastieke waarden. Spoedig echter zou die frisse geest stranden in een alledaags bestaan waarover de bijzonderheden ontsnappen.

Het is niet overdreven, wanneer men zou beweren dat de gehele kloostergeschiedenis weerspiegeld in de ontwikkeling van het scriptorium en de bibliotheek van de kartuis? De boekverzameling

geeft het geestespeil van het convent weer. In de middeleeuwen is zij innig verbonden met de scriptoriumarbeid, die beter strookte met het otium negotiosum van het kartuizerleven dan de werkzaamheden van de officialen, die de verantwoordelijkheid droegen in het klooster. Nochtans blijft het onmogelijk een idee te vormen over de middeleeuwse boekerij van Schaut. De boekenzorg echter in de Brusselse kartuis zou alleen maar de bevestiging zijn van de vastgestelde intellectuele hoogstand. De zorgeloosheid, die in de laatste helft van de XVIIde eeuw aan het licht komt, gaat eveneens gepaard met een verminderde intensiteit van kloosterlijk leven.

Bij het besluiten van dit overzicht kan men de vraag stellen of het kartuizerconvent Onze Lieve Vrouw van Gratie in de eeuwen van ~~XXXX~~^{zijn} bestaan beantwoord heeft aan ~~XXXX~~ zijn doel, namelijk een haard te zijn van beschouwend ~~XXXXXXXXXX~~ leven. Het is onloochenbaar dat dit ideaal niet steeds met dezelfde ijver nagestreefd werd. Daarvoor waren de betrekkingen met de stedelingen van Brussel te veelvuldig. Naar de geestelijk hoogstaande monniken, zoals prior Hendrik van Loen, prior Marcilius Voet, vicaris Jan Biest en later in het Brusselse klooster Gerardus Eliggi Raddalet zijn geen alleenstaande figuren. Zij vormden school en hun meerderwaardigheid bepaalde de atmosfeer, die spijs alle menselijke zwakheid, ~~ni~~ steeds in de lijn lag van de oude kartuizertraditie met haar zin voor eenzaamheid en beschouwing. Dergelijke monniken te hebben voortgebracht, vormt de waarde van de kartuize Onze Lieve Vrouw van Gratie.